

## RECENZIJE, PRIKAZI I INFORMACIJE O PUBLIKACIJAMA – REVIEWS AND INFORMATION ON PUBLICATIONS

**Tatjana Čunko, *Art Music and Croatian Radio*, Chişinău: Eliva Press, 2022, 98 str., ISBN 978-1636485423**

Knjiga koja je pred nama (na ukupno devedeset četiri stranice) predstavlja prvu muzikološko-publicističkoj temi posvećenu knjigu moldavskoga izdavača Eliva Press. Riječ je o izdavačkoj kući koja je zamišljena kao »akademska izdavačka kuća koja se temelji na tehnologiji print on demand (POD), a usmjerena je na akademske teme svih područja znanosti i umjetnosti«. (<https://www.elivapress.com/>)

Knjiga *Art Music and Croatian Radio* vjeran je doslovan prijevod autoričnih triju znanstvenih radova prethodno objavljenih u hrvatskom znanstvenom muzikološkom časopisu a1 kategorije (s oznakom INT) – *Arti musices*.

U ovoj knjizi autorica u svakom od članaka donosi unificirani koncept prikaza: na početku rada stoji sažetak, potom slijedi prijevod rada na engleski jezik (koji je većim dijelom njezin osobni prijevod vlastitih znanstvenih radova, dok je drugi članak i treći dodatak trećeg članka prevela Andrea Fegić). Iza svakog članka, kako i priliči uzusu časopisa *Arti musices*, slijedi objavljena bibliografija radova koji su se koristili u izradi predmetnih članaka. Lektor za engleski jezik bio je dr. sc. Shane McMahon, a prijevod sažetaka na njemački jezik potpisuje Domagoj Marić. Objavu radova iz časopisa *Arti musices* za inozemni tisak prethodno je odobrilo uredništvo časopisa.

Prvi članak, na stranicama 9-22, »Music and Radio – On the Occasion of the 70th Anniversary of Radio in Croatia (1926-1996)« objavljen je prvi put 1996. godine u časopisu *Arti musices*, 27/1 (str. 67-80). U njemu autorica tematizira impulse masovnih medija, poglavito radija, na proizvodnju, pohranu, reprodukciju i dise-

minaciju glazbe. U radu se prikazuju i temeljni povijesni, sociološki, psihološki, estetski i fenomenološki aspekti odnosa masovnih medija, posebice radija i tzv. ozbiljne glazbe.

Drugi članak, na stranicama 23-50, naslovljen je »'U Boj, u boj!' ['To Battle, to Battle!'] – On the 80 Years of Activity of the Croatian Radio and Television Choir: The First Four Seasons (1941–1945)« i prvi je put objavljen 2017. u broju 48/1 (str. 95-117) časopisa *Arti musices*. Ovaj se rad bavi repertoarom tadašnjeg Zbora Hrvatskoga krugovala. Danas je to Zbor Hrvatske radiotelevizije kao jedini profesionalni vokalni ansambl u suvremenoj Hrvatskoj koji je specijaliziran za *a cappella* repertoarne izvedbe djela hrvatskih i inozemnih skladatelja, i to od razdoblja renesanse do 21. stoljeća.

Ovaj članak usredotočen je na repertoar i aktivnosti Zbora u prvim četirima sezonama djelovanja – od lipnja 1941. do svibnja 1945. – te na nastupe uživo u studiju Radiostanice Zagreb. Sve navedeno održavalo se jednom do četiri puta tjedno. Temelje repertoara Zbora u tom su razdoblju postavila trojica dirigenata. »Prvi i glavni među njima bio je Mladen Pozajić, koji je Zbor osnovao i dirigirao svim njegovim samostalnim *a cappella* javnim koncertima, stvorivši tako dojam da je jedini dirigent Zbora u tome razdoblju.«

Autorica u ovom radu argumentima pokazuje kako su još dvojica dirigenata uvelike pridonijela stvaranju repertoara Zbora – Dragan Gürtl i Boris Papandopulo. Ona ističe: »Svaki je od njih imao vlastite repertoarne preferencije – Pozajićeve su bile *a cappella* skladbe romantičkih i suvremenih skladatelja temeljene na glazbenome folkloru te crkvena glazba pripadnika Cecilijanskoga pokreta, dok su Gürtl i Papandopulo dijelili strast prema glazbenoscenskim djelima, poput opera i opereta te prema drugim velikim vokalno-orkestralnim djelima, od ranoga klasicizma do 20. stoljeća, kojih su ukupno 38 prilagodili za izvedbu na radiju.« Nadalje, autorica na kraju rada podastire i analitiku repertoara u tablici koja pokazuje omjer zastupljenosti svjetovnih i crkvenih skladbi te angažiranost tada aktualnih dirigenata u pojedinim izvedbama, konstatirajući da je »zbor u tim četirima sezonama, prema dosadašnjim spoznajama, izveo najmanje 881 različito djelo.«

Treći i posljednji članak knjige naslovljen »How Can Musicology Be Made More Accessible with the Help of Radio?« (str. 51-69) predstavlja primjer autoričina tridesettrogodišnjeg radijskog uredničkog iskustva u obliku studije slučaja jedne emisije (Hrvatski glazbeni abecedarij) u kojoj je znanstvene muzikološke tekstove nastojala učiniti radiofoničnijima nego što su dotad bili. Time je muzikološke teme učinila dostupnijima široj javnosti, kako se i navodi u tekstu. Autorica ističe da je primjer emisije Hrvatski glazbeni abecedarij ponudio način predstavljanja »znanstvenih muzikoloških tekstova koji tako dolaze do velikog broja slušatelja, a umetanjem kratkih glazbenih primjera posebno se povećava zanimanje slušatelja za muzikologiju kao znanost«. Autorica zatim zaključuje: »Iako su u zadnjih trideset godina objavljena brojna istraživanja o glazbi koja se emitira na radiju, vrlo su

rijetka ona koja istražuju različite tipove govora kojima se glazba predstavlja u radijskim emisijama.«

Knjiga je opremljena trima dodatcima (Appendix I-III) koji se nadovezuju na treći članak te sažetkom na njemačkom jeziku. U tim je dodatcima kronološki sadržan tablični prikaz autora te teme i datumi emitiranja emisije Hrvatski glazbeni abecedarij (Dodatak I). Potom slijedi popis s afilijacijama svih autora koji su sudjelovali u emisiji Hrvatski glazbeni abecedarij (Dodatak II) te primjer teksta i oris sinopsisa koji je autorica Vjera Katalinić priredila na inicijativu urednice Tatjane Čunko za predmetnu emisiju Trećeg programa Hrvatskoga radija, za termin emitiranja 22. travnja 2019. godine.

Knjiga je primarno namijenjena inozemnoj publici jer je riječ o izvorno hrvatskim tekstovima prevedenima na engleski jezik, uz njemački sažetak s ciljem diseminacije diskursa radijske tematike i na njemačko govorno područje.

Hana BREKO KUSTURA  
Zagreb

**Elizabeta Zalović – Mirta Kudrna (ur.): *Orguljske skladbe Hvarske biskupije, Zagreb: Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2022, 56 str., ISMN 979-0-801352-04-0***

Godine 2022. u izdanju Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu objavljen je prvi svezak edicije *Orguljske skladbe Hvarske biskupije*, kojega su glavne urednice i redaktorice Elizabeta Zalović i Mirta Kudrna, orguljašice i profesorice na Institutu za crkvenu glazbu »Albe Vidaković« pri zagrebačkome KBF-u. Svezak, vizualno lijep i praktično uobličen, donosi deset skladbi »u izvornom obliku«<sup>1</sup> koje potječu iz crkvenih arhiva otoka Brača i Hvara, što se, međutim, tek djelomično uspijeva iščitati iz Riječi urednice. Naime, nigdje, ni u uvodnim poglavljima don Ivica Huljeva (Umjesto uvoda) i Elizabete Zalović (Riječ urednice), ni uz notni tekst, pa čak ni uz priložene faksimile nisu naznačene reference na konkretne (rukopisne) arhivske jedinice, odnosno glazbenoarhivske fondove koji su bili izvorištem gradiva odabranog za ovu ediciju. Koliko je god ovakav projekt sam po sebi vrijedan i za javnu vidljivost domaćih baštinskih stečevina koristan, valja naglasiti da je upravo obavljanje fundamentalnih glazbenoarhivskih istraživanja temelj i preduvjet za svaki daljnji rad – odabir, manipulaciju arhivskim muzikalijama i njihovu obradu. Ono je stoga iznimno važna (i početna!) karika u lancu oživljavanja glazbe iz arhiva, koja čini prašinom zatrto i zaboravljeno gradivo

<sup>1</sup> Kako se istaknulo, »uredničke intervencije većinom su se odnosile na rekonstrukciju i korekciju notnog teksta, provjeru autentičnosti te osuvremenjivanje notnog zapisa«. Elizabeta ZALOVIĆ: Riječ urednice, u: *Orguljske skladbe Hvarske biskupije*, Zagreb: Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 9.

vidljiv(ij)im i dostupn(ij)im za daljnju muzikološku, izdavačku i izvođačku obradu. Nažalost, ovom edicijom – uz sav potencijal – nije se ni jednom riječju, ni jednom bibliografskom jedinicom naglasila važnost i vrijednost minulog ekstenzivnog glazbenoarhivskog rada Vjere Katalinić<sup>2</sup> (1980-ih) i Maje Milošević Carić<sup>3</sup> (od 2011), a koji je rezultirao – između ostalog i – opsežnim katalozima muzikalija, bivajući očiglednim ishodištem ovoga izdanja (svakako za skladbe s otoka Hvara, koje čine 80 % dotičnoga sadržaja). Štoviše, kao da se implicira da su za takva fundamentalna istraživanja zaslužni autori ovoga izdanja. Naime, E. Zalović tvrdi kako je »tijekom istraživanja župnih arhiva, privatnih obiteljskih zbirki, kao i samostanskih knjižnica, pronađen [...] velik broj skladbi za instrumente s tipkama [...]«,<sup>4</sup> nigdje ne navodeći tko je dotična istraživanja uopće obavio niti gdje su rezultati provedenih istraživanja objavljeni. Na taj način – vjerujemo nenamjerno – prešutno preuzima zasluge za taj vrijedan, veoma često minuciozan, mukotrpan i dugotrajan posao, a za koji koleg(ice) s KBF-a nažalost dosad nisu iskazivali veći interes. Na tome tragu, imajući na umu činjenicu da se na otkrivanju i obradi glazbenoga gradiva hvarskih i starogradskih arhiva dosad i te kako radilo, posebice intenzivno recentnih godina, napose pak u okviru čak dvaju muzikoloških znanstvenih projekata (međunarodnog *MusMig* i nacionalnog *GIDAL*), tvrdnja o »značaj[u] *pronalaska* (istaknuo M. J.) [...] orguljskih skladbi Hvarske biskupije, kao projekta Instituta za crkvenu glazbu Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu«<sup>5</sup> može zazvučati i neobjektivno, čak i pomalo pretenciozno. Ponovimo stoga: suradnja nam je i više no dobrodošla »sastavnica« projekata ovakvoga tipa, koji su redovito pothvati kompleksne prirode, ali je ujedno i zalag maksimalizacije učinka konačnih rezultata.

<sup>2</sup> V. Katalinić obradila je i popisala tiskane i rukopisne muzikalije iz župnoga arhiva u Starome Gradu, što je rezultiralo katalogom od sveukupno 386 glazbenoarhivskih jedinica, koji je danas moguće konzultirati i *online*. Usp. Vjera KATALINIĆ: *Glazbeni arhiv Župne crkve sv. Stjepana u Starom Gradu (Hvar)*, [s. l.]: [s. n.], 1984 (strojopis), <<http://dizbi.hazu.hr/object/2102>> (pristup: 22. rujna 2022).

<sup>3</sup> M. Milošević Carić samostalno je od 2011, a zatim i u okviru dvaju znanstvenih projekata – međunarodnog *Music Migrations in the Early Modern Age: the Meeting of the European East, West and South (MusMig)* (financ. HERA, voditeljica projekta: Vjera Katalinić, 2013-2016) te domaćeg *Glazbeni izvori Dalmacije u kontekstu srednjoeuropske i mediteranske glazbene kulture od 18. do 20. stoljeća (GIDAL)* (financ. HRZZ, voditeljica projekta: Ivana Tomić Ferić, 2017-2021) – radila na obradi, odnosno popisivanju i istraživanju arhivskih muzikalija pohranjenih u crkvenim, privatnim i javnim institucijama dvaju urbanih središta otoka Hvara: grada Hvara (Kaptolski arhiv, kor crkve Franjevačkog samostana, Muzej hvarske baštine, privatni arhiv obitelji Machiedo) i Staroga Grada (Arhiv Dominikanskog samostana, privatni arhiv obitelji Politeo). Rezultati toga višegodišnjeg rada predstavljeni su u njezinoj doktorskoj disertaciji (dostupnoj i *online*), koja sadrži tablične preglede više od 1000 katalogiziranih glazbenoarhivskih jedinica iz Hvara i Staroga Grada, otkrivenih i obrađenih mahom pionirski. Usp. Maja MILOŠEVIĆ CARIĆ: *Umjetnička glazba na otoku Hvaru od 17. do početka 20. stoljeća*, Zagreb: Filozofski fakultet, 2020. (doktorska disertacija), <<https://repozitorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg%3A1928>> (pristup: 22. rujna 2022).

<sup>4</sup> E. ZALOVIĆ, Riječ urednice, 9.

<sup>5</sup> *Ibid.*, 10.

Što se samog sadržaja izdanja tiče, dvije od deset skladbi pripadaju bračkim lokalitetima, a riječ je o simpatičnim pastoralama nepoznatih skladatelja koje su sačuvane u Supetru (nije jasno gdje točno?) i Postirama (na koru župne crkve sv. Ivana Krstitelja). Preostalu većinu od osam skladbi čine pak jedinice pohranjene/pronađene na otoku Hvaru, od čega dvije u župnoj crkvi sv. Stjepana u Starome Gradu (*Pastorala* i *Ave Maria* za glas i orgulje nepoznatih autora).<sup>6</sup> Najviše jedinica među njima, ukupno šest, pripada glazbenoarhivskoj zbirici Kaptolskog arhiva u Hvaru.<sup>7</sup> Četiri su od njih (*Piccola Marcia per Organo*, *Marcia per Organo*, *Sinfonia a quattro mani*, *Marcia a due Organi*) iz pera autora Giovanniija Battiste Candottija, sjevernotalijanskoga cecilijanskog skladatelja za života aktivnoga u gradiću Cividale dei Friuli, »čije su se skladbe sačuvale u [autorovu] rukopisu, što predstavlja veliki raritet«.<sup>8</sup> Osim Candottijevih skladbi, iz Kaptolskog arhiva odabrano je i u ovoj ediciji predstavljeno djelo *Introduzione, Adagio e Marcia a quattro mani per Organo* anonimnog autora, a zatim i *Andante per l'Elevezione* danas nepoznatog Antonija Orsinija, što je »primjer protokolarne kompozicije povodom ređenja Hvaranina Luke Pappafave za šibenskog biskupa 11 veljače 1912.«<sup>9</sup> Nesumnjivo je da će se sve ove skladbe moći dobro uklopiti kako u okvire domaće nastave orgulja (napose pak četveroručni radovi) tako i u koncertni diskurs – posebice na glazbalima koja odgovaraju provenijenciji navedenih skladbi.

Uz skup podataka i viđenja što ih je urednica i redaktorica iznijela u ostatku teksta bilo bi svakako korisno ubuduće donijeti i pregled orguljskoga fundusa (osobito starijega sloja, možda i s pokojim detaljnijim opisom) u Hvarskoj biskupiji, koja – s obzirom na svoju veličinu – upravo obiluje vrijednim povijesnim glazbalima. Preko njih se, naime, i zvukovno i opipljivo daje »povući«<sup>10</sup> orguljarska spona od fra Stjepana Kilarevića/Killarewicha (bez obzira na Girardijevu pregradnju orgulja u »Gospi Gusarici«, realiziranu 1861) do don Petra Nakića (ne fra Petra, koji je k tome umro 1769, a ne 1770)<sup>10</sup> i Gaetana Moscatellija, pa i drugih graditelja

<sup>6</sup> Usp. rukopisne skladbe, prvi put predstavljene i popisane u: V. KATALINIĆ, *Glazbeni arhiv Župne crkve sv. Stjepana u Starom Gradu (Hvar)*, sign. Hss 166 i sign. Hss ?.

<sup>7</sup> Rukopisne skladbe iz Kaptolskoga arhiva, među kojima je i šest uvrštenih u ovo izdanje, prvi su put evidentirane i predstavljene u: M. MILOŠEVIĆ CARIĆ, *Umjetnička glazba na otoku Hvaru od 17. do početka 20. stoljeća, 196-216*; vidi T.1a: br. 11 (sign. Hk-Ka XXIVa.10), br. 65 (sign. Hk-Ka XXIVa.1; opusi 46, 86, 138), br. 67 (sign. Hk-Ka XXIVa.14) i br. 80 (sign. Hk-Ka Xc.39).

<sup>8</sup> E. ZALOVIĆ, *op. cit.* Da je kod većine Candottijevih skladbi pohranjenih u Kaptolskom arhivu riječ o autografima prva je otkrila i istaknula Maja Milošević Carić, no ta je referenca izostavljena iz Riječi urednice. Usp. M. MILOŠEVIĆ CARIĆ, *op. cit.*, 44-45.

<sup>9</sup> E. ZALOVIĆ, *op. cit.*, 10. Nažalost, u Riječi urednice ponovno je izostavljena referenca na disertaciju Maje Milošević Carić, koja je prilikom obrade glazbenoarhivskog fonda Kaptolskoga arhiva pronašla, evidentirala i katalogizirala dotičnu Orsinijevu skladbu, prva istaknuvši njezinu važnost u kontekstu ređenja Hvaranina Luke Pappafave za šibenskog biskupa. Usp. M. MILOŠEVIĆ CARIĆ, *op. cit.*, 43-44.

<sup>10</sup> E. ZALOVIĆ, *op. cit.*, 9.

koji su na svoj način obogatili crkve Hvarske biskupije (premda su trojica dotičnih orguljara najvažnija).

U poglavlju Riječ urednice istaknut je i plan skorog objavljivanja drugog sve-ska edicije *Orguljske skladbe Hvarske biskupije*, što je inicijativa koju valja bezrezervno pozdraviti i podržati, kao i svaki drugi izdavački pothvat kojim se objelodanjuje i osuvremenjuje vrijedna (glazbena) baština iz domaćih arhiva. Međutim, kako bi taj posao doista bio sveobuhvatan i u skladu sa suvremenim glazbeno-publicističkim (pa i etičkim) načelima, ne bi bilo razložno – kao u ovome slučaju – previdjeti ulogu muzikologa i glazbenih arhivista u otkrivanju, sistematizaciji, obradi i prezentaciji arhivske glazbene baštine iz koje se potom crpe »biseri« za daljnje vrednovanje, publiciranje i izvođenje. Korist takva pristupa dvojak je: time bi se s jedne strane akklamirala ranija/prethodeća te potaknula buduća glazbenoarhivska istraživanja, dok bi se s druge strane ukazalo na važnost prisne povezanosti i suradničkoga odnosa između glazbenih istraživača, izdavača i izvođača u ovakvim (nadasve složenim) procesima, jačajući ih i potičući u zajedničkoj misiji oživljavanja naše bogate glazbene povjesnice.

Mirko JANKOV  
*Split*